

УДК 332.1

FEATURES OF REGIONAL DEVELOPMENT IN MODERN CONDITIONS

ВПЛИВ ВІЙНИ НА РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗВИТОК В УКРАЇНІ

Kulchytska N. Y. /Кульчицька Н.Є.

с.е.с., аs.prof/к.е.н., доцент

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7847-2620>

Dermanska L.V./Дерманська Л. В.

с.е.с., аs.prof/к.е.н., доцент

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6741-0771>

Чортківський навчально-науковий інститут підприємництва і бізнесу
Західноукраїнського національного університету, Чортків, С. Бандери 46, 58500

Chortkiv Educational and Scientific Institute of Entrepreneurship
and Business of West Ukrainian National University,

Chortkiv, S.Bandery 46, 48500

Анотація. В статті розглядається вплив війни як на економіку України та регіонів також. Кожен регіон повинен обрати власну модель розвитку для забезпечення конкурентоспроможності регіону і реалізації власного потенціалу та його адаптації до змін зовнішнього середовища в умовах глобалізації в довгостроковій перспективі, і відповідно, обрати відповідні важелі державного регулювання. Це пов'язано з тим, що території є суб'єктами конкурентної боротьби на різних рівнях: локальному, регіональному, національному та глобальному. Подальші перспективи повинні ґрунтуватися на адекватному прогнозуванні, врахуванні пріоритетних напрямків регіонального розвитку та узгодженні загальнодержавних, регіональних, місцевих інтересів.

Ключові слова: війна, регіон, розвиток, соціальний, економічний, стійкість, стабільність.

Abstract. The article examines the impact of the war on the economy of Ukraine and the regions as well. Each region must choose its own development model to ensure the competitiveness of the region and realize its own potential and its adaptation to changes in the external environment in the context of globalization in the long term, and accordingly, choose the appropriate levers of state regulation. This is due to the fact that territories are subjects of competition at different levels: local, regional, national and global. Further perspectives should be based on adequate forecasting, taking into account priority areas of regional development and coordination of national, regional, and local interests.

Key words: war, region, development, social, economic, sustainability, stability.

Вступ.

Війна в Україні призвела до різкого перетворення регіональних реалій. Цей вплив є глибоким і довготривалим, створивши виклики та перешкоди для подальшого розвитку.

Військові дії руйнують економіку, знищують інфраструктуру, підприємства та сільськогосподарські угіддя, що призвело до загострення бідності та зменшення виробничих можливостей, що суттєво гальмує економічний розвиток регіону. Зокрема спричинила масову міграцію населення, що призвело до зміни демографічної структури регіонів та має подальший вплив на розподіл робочої сили та соціокультурні аспекти. Соціальна нестабільність є серйозним наслідком війни. Зростання конфліктів, відсутність правопорядку та загальна напруженість в суспільстві призводять до зростання злочинності та зниження якості життя.

Війна завдала регіонам значних втрат і ставить серйозні виклики для їхнього подальшого розвитку. Важливою умовою відновлення є фундаментальні зміни в підходах до врегулювання конфліктів та відновлення мирного життя в постраждалих регіонах. Лише за таких умов можна говорити про початок нового етапу у розвитку, відновлення економіки та забезпечення стабільності в регіонах, порушених війною.

Основний матеріал.

В сучасних умовах регіональний розвиток направлений на формування та реалізацію державної політики збалансованого розвитку регіонів України. Він залежить від соціально-економічних, історичних, технічних, інформаційних, умов функціонування регіону. Питання становлення регіонального розвитку сягає початку становлення незалежності України. У 1999 р. було затверджено «Концепцію сталого розвитку населених пунктів», яка стала «основою для розроблення відповідних нормативно правових актів і програм соціально-економічного розвитку населених пунктів» [5].

У 2000 р. Постановою Кабінету Міністрів України було затверджено напрями забезпечення комплексного розвитку малих монофункціональних міст. У 2006 р. схвалено Державну стратегію регіонального розвитку на період до 2015 р., спрямовану на «підвищення конкурентоспроможності регіонів та зміцнення їх ресурсного потенціалу, забезпечення розвитку людських ресурсів, розвитку міжрегіонального співробітництва, створення інституціональних умов для регіонального розвитку» [6].

Наприклад, державним бюджетом на 2022 р. було заплановано фінансування 4,5 млрд грн. для цілей регіонального розвитку. У свою чергу у 2014 р. було представлено оновлену «Державну стратегію регіонального розвитку» на період до 2020 р., стратегічними пріоритетами якої визначено «підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів», територіальну соціально-економічну інтеграцію і «просторовий розвиток та ефективне державне управління у сфері регіонального розвитку» [4].

Наразі діє «Державна стратегія регіонального розвитку» на 2021 – 2027 рр. Стратегічною метою державної регіональної політики до 2027 року визначено розвиток та солідарність, орієнтований на людину – жити гідним життям у згуртованій, децентралізованій, конкурентній та демократичній Україні, забезпечуючи ефективне використання внутрішнього потенціалу території та її спеціалізацію для сталого розвитку, сприяючи таким чином покращенню добробуту та доходів громадян, створювати умови і водночас досягти згуртованості в соціальній, гуманітарній, економічній, екологічній та просторовій виміри.

Інструментами реалізації даної Стратегії визначено плани заходів щодо її реалізації на 2021 – 2023 і 2024 – 2027 рр., «програми та проекти регіонального розвитку, регіональні стратегії розвитку і плани заходів з їх реалізації, державні програми щодо розвитку транскордонного співробітництва, соціально-економічного розвитку територій, угоди щодо регіонального розвитку» [3].

У період подій 2022 р. відбувається зміна взаємодії між регіонами України в напрямку підтримки та перерозподілу виробничих потужностей з метою

збереження діючих підприємств, їх термінової релокації, міграції населення до західних та центральних регіонів. Подальше формування державної політики зі збалансованого розвитку регіонів та їх відновлення у післявоєнний період передбачає ряд діючих обмежень [1, с. 48]:

- інструменти формування державної політики повинні швидко реагувати на суспільні зміни;
- фактична та методологічна основа для формування державної політики має бути всеосяжною та вирішувати питання, що потребують державного втручання, зокрема;
- проект державної політики повинен зосередитися на досягненні чітких результатів;
- довірою населення має користуватись проект державної політики. Формування та реалізація успішної державної політики є надзвичайно важливою складовою економічного розвитку регіону та держави.

Військове вторгнення російської федерації на територію України та проведення бойових дій завдали значного удару українській економіці, що безумовно відобразилося на виконанні бюджетів поточного року. Для забезпечення безперервного функціонування життєдіяльності населення і держави в цілому Урядом негайно були вжиті першочергові заходи, згідно з якими бюджет країни переорієнтований на військові цілі та здійснення найнеобхідніших соціальних видатків, спрямованих на підтримку життєдіяльності населення.

Від початку повномасштабної війни країна відмовився від усіх видатків, які мали піти на капітальне будівництво чи розвиток, натомість витрати бюджетів зростають під тиском військових та соціальних видатків, зростає і обсяг бюджетного дефіциту.

Виконання місцевих бюджетів з профіцитом в умовах війни має неоднозначну думку. Інтуїтивно вона розуміється як якесь позитивне явище, але де-факто може мати різні пояснення (зокрема, й через «замороження» видатків спеціальних фондів, згортання інфраструктурних проектів, заборгованості по низці виплат через відміну «захищених» статей бюджету на час воєнного стану тощо).

Ефективна діяльність органів місцевої влади щодо соціально-економічних процесів можлива лише за умови достатнього обсягу фінансових ресурсів. Система бюджетного вирівнювання визначає взаємодію між державним та регіональними бюджетами, яка дозволяє будь-кому із громадян держави отримувати певний рівень суспільних послуг незалежно від того на якій території він проживає. Інструментами, через які реалізовується горизонтальне бюджетне вирівнювання в Україні є міжбюджетні трансферти.

З кінця лютого обсяги бюджетних видатків, бюджетного дефіциту та структура його фінансування, відображають підвищення частки держави та її переорієнтацію на першочергове фінансування військових потреб. Це пояснюється тим, що на сьогоднішній день абсолютним пріоритетом державних видатків є забезпечення ведення воєнних дій, а податки та обов'язкові платежі для таких цілей є не достатніми для покриття потреб

воєнного часу. Суттєве зростання обсягів видатків бюджету є виправданим для воєнної економіки і має величезне значення для забезпечення життєздатності держави, однак, навіть за таких умов, необхідно дотримуватися режиму суворої економії бюджетних коштів.

Режим роботи державних фінансів в умовах воєнного стану кардинально відрізняється від звичайного. У мирний час Україна жила за Законом про державний бюджет, у разі необхідності зміни стосовно доходів чи видатків бюджету виносилися на розгляд та прийняття у Верховній Раді і приймалися у вигляді закону, що значно затягувалося у часі. Аналогічна ситуація і з місцевими бюджетами. У воєнний час для перерозподілу коштів у бюджеті рішення парламенту не потрібні. Бюджетний кодекс надає уряду право на власний розсуд розпоряджатися коштами, спрямовуючи їх на найбільш необхідні потреби, спрямовуючи усі вільні кошти на оборону країни.

Разом з тим, повномасштабна війна показала, що місцеве самоврядування здатне гідно протистояти будь-яким викликам, у тому числі й у фінансовій сфері. Саме громади сьогодні формують економічний фронт країни. З перших днів вторгнення російської федерації органи місцевого самоврядування забезпечують захист безпеки населення, функціонування бюджетної сфери і комунальних підприємств, діяльність територіальної оборони, здійснюють розміщення та надають допомогу внутрішньо переміщеним особам, надають допомогу ЗСУ.

Висновки.

Кожен регіон повинен обрати власну парадигму та модель розвитку задля забезпечення конкурентоспроможності регіону і реалізації власного потенціалу та його адаптації до змін зовнішнього середовища в умовах глобалізації в довгостроковій перспективі, і відповідно, обрати відповідні важелі державного регулювання. Це пов'язано з тим, що території є суб'єктами конкурентної боротьби на різних рівнях: локальному, регіональному, національному та глобальному.

Системність застосування забезпечення регіонального розвитку ґрунтується на адекватному прогнозуванні, врахуванні пріоритетних напрямків регіонального розвитку та узгодженні загальнодержавних, регіональних, місцевих інтересів.

Наведена сукупність сучасного забезпечення регіонального розвитку включає широкий арсенал засобів і форм, методів, що забезпечують ухвалення та реалізацію регіонального розвитку, фіксування проміжних результатів соціального та економічного регіонального розвитку, що характеризує перебіг розвитку регіонів та усунення диспропорцій регіонального розвитку.

Все вище перераховане вимагає значної корекції нині діючої Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки, оскільки ми маємо нові обмеження, спричинені війною, маємо втрати багатьох можливостей та переваг довоєнного періоду, проте відкриваються нові перспективи у зв'язку набуттям Україною статусу кандидата на членство у ЄС та широкомасштабною підтримкою України в ЄС та США. При визначенні концептуальних засад нової регіональної політики післявоєнного періоду слід виділити основні типи

територій, що виокремилися під час війни, з огляду на які слід планувати їх можливу спеціалізацію, визначати структуру їх економіки, планувати розміщення продуктивних сил та визначати транспортну логістику.

Література:

1. Валецький О. Л. Держава і реформи в Україні: аналіз державної політики в умовах трансформації суспільства : монографія. К.: Вид-во НАДУ, 2007. 315 с.

2. Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua>

3. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 р. № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#n11>

4. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 р. № 385. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF#n13> (втратив чинність)

5. Про Концепцію сталого розвитку населених пунктів: Постанова Верховної Ради України від 24.12.1999 р. № 1359-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1359-14#Text> (втратив чинність)

6. Про співробітництво територіальних громад: закон України №1508-18 від 17.06.2014 URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1508-18/card6#Public>

Стаття відправлена: 23.01.2024 р.
Кульчицька Н.Є. Дерманська Л.В.